

שבועות לג

משה שווערד

1. רמב"ם יד החזקה הלכות שבועות פרק ט

(א) **התובע** עדין להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן לבדה ליתן לתובע זה ממון המטלטל וכפרו בעדותן ונשבעו בין שנשבעו בבית דין בין שנשבעו חוץ לבית דין הרי אלו חייבין משום שבועת העדות **שהרי הפסידוהו ממון בכפירתם** וכן אם השביעם התובע וכפרו בו אע"פ שלא נשבעו הן ולא ענו אמן אחר שבועתו כיון שכפרו הרי אלו חייבין והוא שישביעם בבית דין:

2. שערים מצויינים בהלכה

שהרי הפסידוהו ממון בכפירתם. וכתב הרדב"ז דמקורו מכאן. ועי' במעשה רקח דהרמב"ם לא סידר הדינין כסדר הכתוב ולא כסדר התנא, שהכתוב בסוף פרשת ויקרא סידר שבועת העדות, ואח"כ שבועת הפקדון, וכן תנא דמתני', אבל הרמב"ם סידר תחילה שבועת הפקדון (פ"ז פ"ח), ושוב סידר שבועת העדות, ונראה שנתכוין לסדר העולם, שתחלה תובע האדם לבעל דינו בעצמו, ואם יכפור לו אז הוא מחזור אחר עדים, ולכן סידר שבועת הפקדון ברישא, ויעוד דעיקר שבועת העדות אינו נוהגת אלא כמה ששייך בשבועת הפקדון, וכדכתב הרמב"ם (שם ה"ג).

3. תוספות יום טוב מסכת שבועות פרק ד

שבועה שאין אנו יודעים וכו' - שבועה זו איני יודע למה דכיון שאמר הלה משביע אני עליכם מושבעין הם. שכן היא עיקר שבועה דכתיבא בעדות ושמהה קול אלה כדפרישית בריש פרקין. [1] ושם י"ל דלרבנותא נקט דאע"ג דהוציאו הם עצמם שבועה מפייהם אפ"ה אינן חייבין אלא א'. [2] וא"נ איידי דנקט בבבא השנית שבועה וכו' דמחייבין על כל א' וא'. ועיין במשנה י"א. [3] והרמב"ם ברפ"ט וסוף פ"י מהלכות שבועות ס"ל דמושבעים מפי אחרים ולא ענו אמן אינם חייבים אלא [עד שישביעם] בב"ד. לסברתו ניחא. דהכא אפי' חוץ לב"ד וצריך שיוציאו שבועה מפייהם והראב"ד השיגו וכתב עליו שטעות גדולה נכנסה בו. ואני אומר שאפשר וקרוב לומר שמשנתינו זאת הכריחו לומר כן ולא ניחא ליה במה שכתבתי דלרבנותא נקט הכי וא"נ וכו':

4. רמב"ם יד החזקה הלכות שבועות פרק ט

(ד) וכן המשביע עדי קנס וכפרו פטורין משבועת העדות מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס יפטר מלשלם ואע"פ שבאו העדים אחר כן והעידו נמצאו העדים לא חייבו זה בעדותן לבדה אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותן והואיל ואם הודה לא תועיל עדותן אם כפרו בה ונשבעו פטורין:

5. רדב"ז הלכות שבועות פרק ט

[ד] וכן המשביע עדי קנס וכו'. **שם בעיא משביע עדי קנס מהו כיון דאילו מודה מיפטר לאו ממונא קא כפר ליה או דילמא השתא מיהא לא אודי ואתי למפשטה ודחיק ומשני ואשנויי דחיקי לא סמכינן, והטעם שכתב רבינו נכון** דכיון דקי"ל מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור נמצא שלא גרם לו אלא כפירתו שאם היה מודה הוה מיפטר מי גרם לו לשלם כפירתו והעדאת העדים. **וייש תימא למה לא פשטוה מהכא.** וי"ל כי לפי צדדי הבעיא אתו למפשטה דאמר או דילמא השתא מיהא לא אודי דמשמע דאכתי לא הודה והעדים קא מחייבי ליה נמצא שהפסידו אותו ממון, וליתא דאפי' לא הודה לא חייבו העדים אלא עם כפירתו ולא חייבוהו העדים לבדם ולפיכך פטורים משבועת העדות כנ"ל:

6. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת שבועות דף לג עמוד א

ספקה של הגמ' אם חייבין עדי קנס בשבוה"ע מתפרש ע"י רש"י ד"ה כי תיבעי וז"ל משום דאיכא למימר קנס לאו ממון גמור הוא דהא אי הוה מודה מיפטר לגמרי וכו' עכ"ל, כלומר אליבא דהצד הזה של הספק חיוב הקנס אינו נגמר קודם שעת

העמדה בדין שכן ב"ד הם המחייבים את התשלומין דקנס. ושונה, איפוא, חיוב הקנס מחיובי ממון דעלמא. בחיובי ממון דעלמא חלים החיובים בשעת מעשה המחייב - כגון בשעת המלוה או בשעת ההיזק - ואילו חיוב הקנס נגמר דוקא בשעת גמר דין. ואליבא דרש"י נחלקים כדלקמן. למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור ההודאה פוטרת כי י"ל שחיוב הקנס אינו גמור עד שעת גמר דין; ולכן פטורים עדי קנס משבוה"ע. מאידך למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, ההודאה אינה פוטרת כי חיוב הקנס שלם בשעת המעשה המחייב ואינו תלוי בב"ד משום כך עדי קנס חייבים בשבוה"ע שהרי כפרו בממון גמור.

ברם הרמב"ם (פ"ט מהל' שבועות הל"ד) כתב וז"ל וכן המשביע עדי קנס וכפרו פטורין משבועת העדות מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס יפטר מלשלם אע"פ שבאו העדים אחר כן והעידו, נמצאו העדים לא חייבו זה בעדותן לבדה אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותן והואיל ואם הודה לא תועיל עדותן אם כפרו בה ונשבעו פטורין עכ"ל. דבריו מגלים יסוד מפתיע וחדש שהמחייב של קנס אינו העדאת העדים לבדה רק בהצטרפותה לכפירת בעל הדין. והואיל והעדות עצמה אינה מחייבת את תשלומי הקנס פטורים עדי הקנס משבועת העדות.

לפי הרמב"ם דין מודה בקנס פטור אינו משום שההודאה פוטרת אלא משום שאם הודה לא כפר, וחיוב קנס טעון כפירת הנתבע. נמצא שעדי קנס אינם עדות ממון כי אם ביחד עם כפירת הנתבע, ולשבוה"ע דרוש שהממון יהיה תלוי בהעדאת העדים לבדה ולא בדבר אחר.

ואליבא דהרמב"ם הדיון בדבר הגורם לממון בשבוה"ע מתייחס להיכן שיש שני מחייבים של ממון האם העדים חייבים בשבוה"ע. שני המחייבים בקנס הם העדות יחד עם כפירת הנתבע בב"ד. שני המחייבים בעד אחד הם העדאת העד יחד עם אי - שבועת הנתבע. ובסוטה שני המחייבים הם העדאת העדים יחד עם אי - שתיית המים.

הרמב"ם בפסקו שעדי קנס פטורים משבוה"ע נאמן לשיטתו במקומות אחרים שעדים מתחייבים בשבוה"ע רק כשעדותם לבדה מחייבת הממון בלי מחייב אחר, ומאחר שלחייב קנס צריכים צירוף העדות לכפירת הנתבע פטורים העדים משבוה"ע. ואמנם עקרון זה מוטעם ברמב"ם פ"ט מהל' שבועות (הל"א) וז"ל התובע עדי להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן לבדה ליתן לתובע זה ממון וכו' עכ"ל. הוא מדגיש שדרוש שכפירת העדות לבדה תחייב הממון. כדומה ניתן להבין בהל' ט"ו שם וז"ל השביע שתי כתי עדים וכו' וכפרה כת ראשונה וכו' הראשונה פטורה משבוה"ע מפני שהן סמוכין על עדות שניה ואפשר להוציא ממון בעדות הכת האחרת, ונמצא זה הנתבע אינו חייב לשלם בעדות אלו שכפרה לבדה וכו' עכ"ל. הכת הראשונה אינה המחייבת הממון לבדה ומשום כך פטורה משבוה"ע.

לאור יסוד הרמב"ם תסולק קושיית התוס' (דף לג א ד"ה הא וכו') למה הכופר בממון שיש עליו עדים יתחייב בשבוה"ע ואילו עדי כת ראשונה שכפרו פטורים שככת שניה קיימת. ברם לפי הנ"ל לא קרב אל זה שכן בשבועת העדות יש דין מיוחד שהכפירה צריכה להיות בעדות המחייבת לבדה - ודין זה אינו שייך בשבוה"ע.

ולפי"ז תובן היטב אף מסקנת הגמרא (דף לג א) וז"ל כגון שהיתה שניה בשעת כפירת ראשונה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות מ"ד רוב גוססין למיתה קמ"ל השתא מיהא לא שכיב עכ"ל, ומתבקשת השאלה, מאחר שגוססות ואין הפסד ממון בכפירת הכת הראשונה למה יתחייבו. אמנם אליבא דהרמב"ם חיוב שבוה"ע אינו תלוי בהפסד ממון בפועל כי אם בחלות שם כפירה בעדות המחייבת לבדה והואיל ובשעת הכפירה היתה הראשונה המחייבת לבדה, לכן העדים חייבים. וכן עולה מפיה"מ להרמב"ם וז"ל ואפשר שיעלה בדעתנו שכת ראשונה פטורה לפי שהיא אומרת ידענו שזולתנו יעידו ולפיכך כפרנו וכו' ולפי שידענו שהן קרובות למות ובעליהן יהיו כשרין כפרנו, הודיענו כי לא נקבל מהם טענה זו לפי שבשעת כפירתם נתבטלה ולא היה שם זולתם שיעידו באותה שעה בעצמה לפי שכת שניה אז היו קרובים, עכ"ל, הרי מפורש כביאורנו.

ובחיודושי הריטב"א (דף לג ב ד"ה ראה וכו') הביא בשם הירושלמי שבתבע לאחד אנסת את בתי וענה לא אנסתי אשה מעולם ובאו עדים שאנס אשה אחת שהוחזק כפרן וחייב לשלם קנס. והקשה הריטב"א למה יתחייב והרי בהחזוק כפרן מחייבין משום שכאילו הודה והא המודה בקנס פטור. אך לפי הרמב"ם ניחא כי מאחר שההודאה באה מתוך כפירה חייב בקנס שכן כפר בב"ד ומעשה כפירה מחייב אפילו בלי עדות על עצם מעשה האונס, ודו"ק.

7. שערים מצויינים בהלכה

<p>שיתחייב עצמו במקצת עכ"פ [ע"י ב"ק עה. וברמב"ם גניבה פ"ג ה"ט], ואי תובעו נמי הקרן, א"כ תיפוק ליה שמחוייבין קרבן משום הקרן, ותירץ דהכא י"ל דקמבעיא ליה בעדי פיתוי וכר"ש דלקמן (לח:): דס"ל עיקר קנס הוא תובע, והעדים פטורים משום שהוא פטור אילו מודה דהרי מחייב עצמו בקרן, והם פטורים משום דעיקר קנס הוא תובע. וע"י במשנה למלך (גניבה פ"ג ה"ט ד"ה העולה).</p>	<p>משביע עדי קנס מהו. הקשה בחי' חת"ס במאי קמירי, אי במשביע עדי קנס לחוד ולא קרן כלל, א"כ כל השקליא וטריא דלא כהלכתא, דקי"ל דלא מיפטר עד</p>
--	---

8. דף על הדף שבועות דף לג עמוד א

בגמ': איבעי' להו, משביע עד קנס מהו וכו' ת"ש משביע אני עליכם וכו' כמ"ד פלגא נזקא ממונא. במשל"מ (פ"ב דגניבה הלכה ח) אחרי שהאריך לבאר דיני מודה בקנס, הקשה, דמה הביאה הגמ' מחצי נזק, הרי אפילו אם מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, זה רק בחייב עצמו בכלום, וא"כ בחצי נזק דקרן שלא חייב עצמו בכלום, אם באו עדים

אח"כ יהי' חייב, והרי אי נימא דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, לא מיספקא שם כלל בהך סוגיא, וכדאמרינן דאליבא דראב"ש לא תיבעי לך, וא"כ מה הראי' מחצי נזק דתם.

ותירץ המשל"מ, דהסוגיא כאן קאי אליבא דשמואל דס"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, ובזה כתב שם לפרש את המחלוקת שבין רבנן וראב"ש, וע"כ דהסוגיא כאן ס"ל כשמואל, מדאמר דאליבא דראב"ש דס"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב לא תיבעי לך, וע"כ זה סברת שמואל, דלרב לא פליגי בהא כלל יע"ש.

9. חידושי הריטב"א מסכת שבועות דף לג עמוד א

משום בושת ופגם דמונא הוא. האי לישנא מוכח דאיהו סתמא תבעיה שאנס או פיתה אלא דמשמע לן שיש בכלל תביעה סתם אף בושת ופגם, ואפילו למאן דאמר התם גבי שבועת הפקדון (לקמן ל"ח ב') דכי תבע סתם קנסא בלחוד תבע וכדאיתא בפרק אלו נערות (כתובות מ"ב א'), י"ל דהתם הוא גבי תביעת אונס ומפתה גופייהו, אבל לגבי עדים לא בעינן לאטרורחינהו תרי זימני וכי תבע סתם שיבואו ויעידו בין אקנסא ובין אבושת ופגם משביע להו, כנ"ל.

10. שערים מצויינים בהלכה

דף לג: שהוציא איש פלוני שם רע על בתי חייבין. הקשה היש"ש (ב"ק פ"ז סי' כו) לפי מה דקי"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים, היכא דלא מחייב עצמו בהודאתו כלום חייב, א"כ למה בפלגא נזקא מודה ואח"כ באו עדים פטור. ותירץ השואל בשו"ת נוב"י (מהד"ת אהע"ז סי' כג ד"ה ומה שרצה ליישב) דדוקא היכא דבהודאתו עושה עצמו רשע, שאין דבריו מתקבלים, אז אינו פטור אח"כ כשבאו עדים אלא כשחייב עצמו בקרן. משא"כ בפלגא נזקא קנסא שאינו עושה עצמו רשע, שהשור הזיק ולא הוא, לכן מתקבלים דבריו אף דלא חייב עצמו בכלום, ולכן פטור אפי' באו עדים אח"כ. והקשה עליו בתפארת יעקב (מ"ו אות לא) מהגמ' כאן, דהרי עשה עבירה, ומ"מ קאמר דאם הודה בקנס מיפטור אף דלא מחייב עצמו במידי.

11. שערים מצויינים בהלכה

משנה משביע אני עליכם כו' שאני כהן שאני לוי. מפרש במלאכת שלמה שאני כהן שאני לוי ואטול תרומות או מעשרות ולעלות לדוכן ולקרות בתורה כהן או לוי. וכן פירש בתפא"י דאף שמפסידין לו תרומות ומעשרות, מ"מ אין כאן כפירת ממון, דאין אדם כופר לו ממון, ועוד דלא זכה עדיין בהממון, דכל מי שרוצה הישראל יתן דנתינה כתיב בה [ע"י חולין קלא: וע"י משי"כ שם ד"ה מ"ט] ואין לו לכהן אלא מהרמה ואילך כדאיתא במס' חולין (קל:). וע"י בהגה' הרש"ש.

12. רש"ש מסכת שבועות דף לג עמוד ב

במשנה שאני כהן. עפ"רש"י וק"ק דמ"ל בזה ג"כ תביעת ממון כגון שנתן תרומת טבלו לכהן מפני של"י שהוא עצמו כהן ועכשיו שנודע לו טוענו להחזירה לו דהוה מתנה בטעות ומשביע עדים ע"ז וביותר לשיטתי לעיל:

13. רש"י מסכת שבועות דף לג עמוד ב

שאנס איש פלוני או פתה בתו של פלוני – [1] שאנס ראובן בתו של שמעון ובתו דקתני איש פלוני דלעיל קאי דתנא לעיל מינה שאיש פלוני כהן או לוי ואינו בן גרושה ועליה קאי [2] או שהשביען שאנס איש פלוני את בתו של אותו דאירינן ביה עד השתא.

14. דף על הדף שבועות דף לג עמוד ב

במשנה: שאנס איש פלוני את בתו. ברש"י הביא י"מ שהאב אנס את הבת שלו, ופטור משום דקלב"מ.

ורש"י תמה על פירוש זה, דבלא זה פטור הוא, שהרי אם אחר אנסה הקנס הולך לאביה, ק"ו שאם הוא אנס בעצמו את בתו שאינו צריך לשלם קנס.

בשול"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ר"ב) יישב שיטה זו על פי מה שכתבו בפני יהושע כתובות (מ"א ע"ב) והרידב"ז בירושלמי כתובות (שם) לחדש דאע"ג דנתינת הקנס להאב, אבל תביעת הקנס היא להבת, והתורה זיכתה להאב מהבת.

ולפי זה יש לומר דס"ל להי"מ, דהיכי זכי רחמנא להאב, דוקא באופן שאחר אנס להבת, אז תובעת הבת, והתורה זיכתה לו להאב ממנה, אבל היכי דהאב עצמו אנס ופיתה את בתו, בכה"ג לא זיכתה התורה לו, והיתה הבת זוכה בהקנס, ע"ש מה שהאריך בזה.

15. תוספות מסכת שבועות דף לג עמוד ב

בבא בהרשאה - אע"פ דפסקינן במרובה (ב"ק דף ע. ושם) דשליח שויה ותנו (לקמן דף לה.) שילח ביד בנו ביד עבדו פטור [1] הכא עדיף שיש לו כח להוציא ממון כמו לבעלים עצמן וא"ת אכתי תקשי הא מנה לפלוני ביד פלוני ובא בלא הרשאה חייבין דומיא דכהן דלא שייך הרשאה ואר"י דיתור משנה אתא לאשמועינן דוקא בכה"ג פטור בכל ענין דלא משכח חיובא אבל מנה לפלוני ביד פלוני זימנין דמשכח חיובא כמו בבא בהרשאה.

16. חידושי הריטב"א מסכת שבועות דף לג עמוד ב

והקשה הראב"ד ז"ל וכי בא בהרשאה למה חייבין אפילו במנה לפלוני אצל פלוני, דהא קיימא לן בפרק מרובה (שם) דהלכתא שליחא שוייה ותנו בסופא שילח ביד שלוחו פטורין עד שישמעו מפי התובע, [2] ותירץ הכא במאי עסקינן בשעשאו שותף למחצה לשליש ולרביע דהשתא לכולי עלמא שותפא שוייה, ומגו דמישתעי דינא אחולקיה מישתעי אכולה וכדאיתא התם בפרק מרובה בהדיא, [3] אי נמי דכי תנו שילח ביד שלוחו פטורין בשעשאו שליח לשבועה בלחוד, אבל עשאו שליח לתביעת ממון מפי תובע קרינא ביה.

ואין תירוץ אלו מחזורין דאילו לתירוץ קמא קשיא דאם כן הוה ליה לשמואל לפרושי בהדיא בשעשאו שותף, דלשון בא בהרשאה סתם הרשאה משמע, ולאידך תירוצא קשיא חדא דמתניתין דשילח ביד שלוחו אפילו שליח לממון משמע, ועוד דלמה לי לשמואל לומר בבא בהרשאה ודתיקשי ליה ההיא דנהרדעי, לוקמה בשעשאו שליח לממון ותו לא קשיא דנהרדעי, וליכא למימר דלרווחא דמילתא ארווח בתירוצא כנגד המקשה, דשאני הכא דלא פשיטא לן דבשליחא דממון סגי וצריך היה לפרש, ועוד מאי קשיא לן הכא מההיא דנהרדעי דשאני הכא דסגי לן אפילו בשליח ממון גרידא ולא גריעא אורכתא משליח גרידא.

[4] והנכון בתירוץ קושיא דיליה ז"ל דלא אמרינן בפרק מרובה דשליח שוייה אלא לענין מאי דתפס, דסבר אמיר דלא מפקינן מיניה מכיון דכתב ליה זיל דון וזכי וסב לנפשך, ואתא רב אשי ואמר דלגבי הא שליחא שוייה מכיון דכתב ליה כל דמתענית מן דינא עלי הדר, ולא אמר ליה סב לנפשך וכו' למיתפסיה לגמרי אלא דלהוי ליה רשותא (נ"א: כשותף) לאפוקי בתורת מלוה לפום מאי דפרישנא התם לדעת ר"מ הלוי ז"ל עד שלשים יום, אבל לענין לאפוקי מנתבע לאו שליחא גרידא אלא תובע גמור, וזה ברור וכדברירנא התם בס"ד.

17. רמב"ם הלכות שבועות פרק ט הלכה ו

אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלונו, אבל אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם פטורין משבועת העדות.

18. לחם משנה הלכות שבועות פרק ז הלכה ז

... אבל לתרץ הקושיות הראשונות נראה לי מלבד דברי הרב כ"מ ז"ל דרבינו ז"ל לא נפיק ליה הא משבועת העדות דרבינו ז"ל סובר בשבועת העדות דשלוחו מהני ודלא כפירוש התוס' ז"ל ומ"ש שם היכא דשליח לו ביד עבדו דלא מהני הוא משום דלא שליח העבד לתבוע לו הממון אלא שליח לו העבד להשביעו לבד דומיא דחלוקה דנתבע שהביא שם דלא הוי אלא דמשביע את העדים גם העבד הוא כן וכיון שאינו שליח לתבוע הממון לא קרינו ביה אם לא יגיד זכיון דאינו תובע הממון לא קרינו ביה לו דבעינן שישמע מפי התובע אבל אם עשאו שלוחו לגבות הממון ודאי תובע קרינו ביה דבכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו וזהו שכתב רבינו ז"ל לקמן בפרק תשיעי דשלוחו מהני

19. אנציקלופדיה תלמודית כרך יא, הרשאה

א. גדרה. נתינת כח של הרשאה היא, שכשיבוא המורשה לדון בבית דין עם הנתבע של המרשה על דבר שחייב לו, לא יוכל זה לומר למורשה "לאו בעל דברים דידי את" (אינך בעל דברים שלי), אלא הוא כאילו דן לעצמו ותובע לעצמו. ובוזה יפה כחה של הרשאה מסתם שליחות, שאף על פי ששלוחו של אדם כמותו, מכל מקום כיון שאין השליח בעלים על הדבר, אין הבעל דין מחוייב לדון עמו, ויכול לומר לו אינך בעל דברים שלי, אבל כשבא בהרשאה יכול לכופו בבית דין לדון עמו. ויש מהראשונים שהסבירו כח ההרשאה, שבתורת שלוחו [טור טז] של אדם כמותו לא היה הנתבע מחוייב להשיב לו, שמא ביטל המשלח את שליחותו ויהיה הוא חייב באחריות, אבל כשבא בהרשאה אינו יכול לבטל, או שאף אם יכול לבטל, כשהוא לא ידע מביטולו יהיה פטור מאחריות, או שבתורת שליחות סתם אם מת המשלח בטלה השליחות, אבל הבא בהרשאה אף אם מת לא בטל כח ההרשאה. ויש חולקים וסוברים שכח ההרשאה אינו מצד חשש ביטול השליחות או מיתת המרשה, שאפילו בסתם שליחות בלא הרשאה אין הנתבע יכול לעכב בשביל חשש של ביטול השליחות או מיתת המשלח, אם אין לו שום טענה ותביעה על גוף הדבר, אלא שכשיש לו איזו טענה, שכופר לגמרי או שיש לו תביעות אחרות על התובע וכיוצא, בלא הרשאה אין כופים אותו ליתן לו או לדון עמו, מפני שאומר לו אינך בעל דברים שלי, אבל כשבא בהרשאה אינו יכול לדחותו, ומחוייב או ליתן לו או לדון עמו. יש מהראשונים שחולק לגמרי וסובר שלמסקנת הגמרא אין בהרשאה שם כח מיוחד כלפי סתם שליחות, וכל הרשאה אינה אלא שליחות, ומועילה רק בתורת שלוחו של אדם כמותו.

20. ויקרא פרשת ויקרא פרק ה

(א) ונפש פי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונפשא עונו:

21. ויקרא פרשת ויקרא פרק ה

(כא) נפש פי תחטא ומעלה מעל ביקוק וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו:
(כב) או מצא אבדה וכתש בה ונשבע על שקר על אחת מפל אשר יעשה האדם לחטא בהנה:

22. במדבר פרשת מסעי פרק לה

(כא) או באיבה הפהו בידו וימת מות יומת המכה רצח הוא גאל הדם ימית את הרצח בפגעו בו:

23. במדבר פרשת נשא פרק ה

(יד) ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והוא נטמאה או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה:
(טו) והביא האיש את אשתו אל הפהן והביא...

24. בית הבחירה (מאירי) מסכת שבועות דף לג עמוד א

כבר ידעת מה שאמרו רבותי ז"ל פסחים ס"ו א' שאין אדם דן גזירה שוה אא"כ למדה מרבו ורבו מרבו עד סיני מעתה יש לך לתמוה כשאמרו בכאן מנין שאין הכתו' מדבר בשבועת העדות אלא בענין ממון והוא לומדה מגזירה שוה של או או כלומר נאמר בשבועת העדות או ראה או ידע ונאמר בפקדון או בתשומת יד או בגזל מה להלן ממון אף כאן ממון היאך הוא משיבו או או דרוצת יוכיחו ושמה לא היתה הקבלה אלא באו או מפקדון לעדות תדע שפי' הדברים כך הוא שאין אדם דן גזרה שוה אא"כ הוא מקבל מרבו שיש לדרוש גזרה שוה על אותה מלה אבל מכיון שהוא מקובל כן אע"פ שאינו מקובל עם איזו מלה הוא דן אותה גזרה שוה יכול הוא לדונה והבחירה בידו לדון במה שיראה לו שהיא דומה לו ביותר מן האחרות וכן אתה צריך לפרש ענין זה בכל מקום:

25. שערם מצויינים בהלכה

מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני. פרש"י הם ראו שמניחים לך אבל לא הודעתים אם הם מתנה או הלואה או פרעון, וא"ל הלה יבואו פלוני ופלוני ויעידו שמנית לי בפניהם ואני פורע לך. ומפרש בחי' הריטב"א דלפי פשוטו נראה שהנתבע חייב עצמו בב"ד, שאם יבואו עדים ויעידו כן שישלם. והקשו הראשונים [הרמב"ן והרשב"א וריטב"א בשם תוס' ובתוס' הרא"ש ובר"ן] דא"כ אין אנו מחייבין אותו מדין עדותן של עדות ראייה, אלא משום תנאו שנתחייב עצמו בכך מדעתו. ותירצו דמלשון הברייתא עצמה היא, כלומר כשיבואו עדים ויעידו אז אתן בדין, וע"כ יתן דהוחזק כפרן. והביאו [הרמב"ן והריטב"א] דבירושלמי (ה"ה) נראה כפירוש רש"י. וברשב"א כתב דמצא בתוספתא (פ"ב ה"ג) כלשון רש"י, ואפ"ה נראה דהכי פירושו יאמר ואני אתן לך, כלומר ויש לי ליתן לך בעדותו.

26. דף על הדף שבועות דף לג עמוד ב

בגמ': ראייה בלא ידיעה כיצד וכו'. ידיעה בלא ראייה כיצד, מנה הודיתה לי בפני פלוני ופלוני, יבואו פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ידיעה בלא ראייה. כתב הגאון ר' יוסף שלום אלישיב שליט"א בקובץ ישורון (כרך י"א ע' תקפא):

לכאורה היה נראה להביא מכאן ראייה שהודאת בעל דין זהו נאמנות ולא התחייבות [עיי' קצוה"ח סי' ל"ד ס"ק ה'], שהרי אמרו כאן ידיעה בלא ראייה כיצד, מנה הודיתה לי בפני פלוני ופלוני, ואם נאמר שיש כאן התחייבות, הרי יש כאן ידיעה וראייה, שהרי עתה רואים שהוא מתחייב לפלוני.

אכן זה אינו, שכיון שעיקר הדרשא באה רק ללמד דאיירי בדבר ששייך בממון ולא בנפשות, שפיר קורא לזה ידיעה בלא ראייה, כיון שמצד מציאות טענותיו, זה דומה להיות לידיעה בלא ראייה, אף שמצד הדין זהו התחייבות והוי ראייה. והעיקר באו לומר, שבנפשות לא משכחת לה שיתחייב במציאות כיוצא בזה.

גדר 'קבלה' איש מפי איש עד משה רבנו בגזירה שוה

כדי לברר ולהבין את הענין יש להקדים ולהביא את דברי השל"ה (כללי התלמוד – א – כלל מדות) בשם ההליכות עולם ביאור בהגדרת המסורה והקבלה שבגזירה שוה, ז"ל:

זה - לשון הליכות עולם (שער ד' פ"ב אות ט"ז): ועתה דע והבן שורשו של דבר, דכל גזירות שוות נמסרו למשה מסיני סתם, ומסרן הכתוב ל(ה)חכמים איזה גזירה שוה נידון, אלא שלא נמסרו בשוה. פעמים נמסרו המקומות לבד, כלומר, פלוני ילמוד מפלוני, ונשארו תיבות הגזרה שוה לחכמים לדון איזה הן. כגון הך דפרק אלו נערות גבי אונס ומפתה דילפי אהדדי בגזירה שוה דאשר לא ארשה (שמות כ"ב, ט"ו), ומקשה ואימא בתולה לגזירה שוה, משמע שקבלו מרבן, דאונס ומפתה למדין

זה מזה בגזירה שוה, אבל לא קבלו מאיזה תיבה, ולכך חוזר התלמוד לידע ולעמוד על התיבות המופנות לגזירה שוה היא¹. ופעמים נאמרו התיבות סתם, מלה פלונית תלמוד ממלה פלונית, כגון טמאתו (ויקרא ה', ג') טמאתו (במדבר י"ט, י"ג) לגזירה שוה, פרק קמא דשבועות (ז' א'), ולא נמסרו המקומות, והחכמים מבקשים מנוח לתיבות אשר ייטב להם לדורשם בהם, והוא העיקר שעליו סובבת כל הגזירות שוות שבתלמוד, עכ"ל.

כלומר, כשחז"ל קבעו שכל גזירה שוה באה בקבלה מסיני אין כוונתם שכל הדרשה באה בקבלה כמות שהיא, דהיינו, שקבלנו איש מפי איש שיש ללמוד ענין פלוני מענין פלוני ומתיבות מסוימות, כי אז באמת לא נמסר לחכמים שום חלק בגזירה שוה ואין זו מדה שהתורה נדרשת בה על ידי החכמים, אלא, בכל גזירה שוה בא חלק מסוים בקבלה מסיני, ישנם דרשות בהם קבלנו מסיני שיש בענין מסוים גזירה שוה ולא קבלנו מאיזה תיבות יש ללמוד כן וישנם מקרים הפוכים בהם קבלנו שיש לדרוש תיבות מסוימות בגזירה שוה ולא נתגלה לנו איזה דין יש ללמוד מגזירה שוה².

ולפי זה, בכל גזירה שוה ישנם פרטים שהחכמים מוסיפים מעבר למה שקבלו בקבלה, ישנם גזירות שוות שהחכמים דנים מה יש ללמוד מתיבות מסוימות, ובפרט זה מצינו לעתים שנחלקו החכמים מהו הדין שיש ללמוד מהגזירה שוה, וישנם מקרים בהם נחלקו החכמים מאילו תיבות יש ללמוד את הדין שנמסר מסיני ובמקרים מעין אלו דנו בדין מופנה, האם תיבה מסוימת פנויה לדרוש גזירה שוה או לא.

כללו של דבר הוא, שמה ששינוי שאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אין הפירוש שהגזירה שוה בשלמותה נמסרה איש מפי איש בקבלה, אלא הכוונה שישנו לפחות חלק מסוים בגזירה שוה שבא בקבלה ובשאר החלקים רשאים החכמים לדון ולחלוק זה על זה.

ובזה מבואר כיצד נחלקו החכמים בדין מופנה, ומדוע גזירה שוה המופנה משני צדדים עדיפה על גזירה שוה המופנה מצד אחד. והענין הוא, שהחכמים קבלו שיש דין מסוים לדרוש בגזירה שוה ולא נמסר להם מאילו תיבות יש לדרוש את הגזירה שוה, וע"כ נחלקו הן בזיהוי התיבות מהן נלמדת הגזירה שוה והן בדבר העדיפות של גזירה שוה המופנה משני צדדים לזו המופנה מצד אחד.

1 ועיין בריטב"א כתובות (ל"ח) ד"ה ממאי.

² ועי' במאירי (שבועות ל"ג), ומדבריו משמע שלפעמים ישנה קבלה על תיבה מסוימת הנדרשת בגזירה שוה ובידי חז"ל לקבוע הן את הפרשה בה תהיה תיבה זו נדרשת והן את הדין הנלמד, וז"ל:

כבר ידעת מה שאמרו רבותי ז"ל פסחים ס"ו א' שאין אדם דן גזירה שוה אא"כ למדה מרבו ורבו מרבו עד סיני מעתה יש לך לתמוה כשאמרו בכאן מנין שאין הכתו' מדבר בשבועת העדות אלא בענין ממון והוא לומדה מגזירה שוה של או או כלומר נאמר בשבועת העדות או ראה או ידע ונאמר בפקדון או בתשומת יד או בגזל מה להלן ממון אף כאן ממון היאך הוא משיבו או או דרוצח יוכיחו ושמא לא היתה הקבלה אלא באו או מפקדון לעדות תדע שפי' הדברים כך הוא שאין אדם דן גזרה שוה אא"כ הוא מקבל מרבו שיש לדרוש גזרה שוה על אותה מלה אבל מכיון שהוא מקובל כן אף על פי שאינו מקובל עם איזו מלה הוא דן אותה גזרה שוה יכול הוא לדונה והבחירה בידו לדון במה שיראה לו שהיא דומה ליו ביותר מן האחרות וכן אתה צריך לפרש ענין זה בכל מקום.

וע"ע בשפת אמת (מנחות ד'), וז"ל:

בגמ' אלא מעתה אשם נמי לגמור עון מעונו. צ"ע בענין גז"ש דצריך להיות גמיר מרבו אי צריך להיות ב' התיבות גמיר א"כ מאי מקשה שמא עון דמנחה וחטאת גמיר ולא אשם ואי נימא דסגי בגמיר התיבה במקום א' יכולין לדרוש כל היכא דמשכח האי תיבה מינה. אכתי קשה דילמא עון דחטאת לא גמר רק עון דמנחה ויליף לה מחטאת אבל אשם מנלן למידרש. מיהו זאת אפשר ליישב דצריך להיות גמיר התיבה דמשם נלמד הדין והיינו עון דחטאת דיכולין לגמור מכאן היכא דנמצא במקום אחר תיבה כזו ופריך שפיר נגמור גם אשם.

ויש גזירה שוה בה הקבלה היתה שיש תיבות מסוימות מהן יש ללמוד גזירה שוה, אך לא נמסר באיזה מקום בתורה מדובר, ובאופן זה דנים החכמים היכן ניתן לדרוש דרשה זו ומה הם המקומות הראויים ביותר לדרוש גזירה שוה זו.

וכן כתב בספר יבין שמועה (הגהות לספר הליכות עולם - כלל צ"א), וז"ל:

יש גזירה שוה שנאמר בסיני הנושאים והמקומות, דהיינו פלוני ילמוד מפלוני ותיבה פלונית מפלונית, אבל לא נאמר לאיזה דין ילפינו ועל זה נחלקו החכמים³.

ועל פי דברי ההליכות עולם יש לבאר את דברי הריטב"א שהזכרנו לעיל, שכאשר גזירה שוה באה בקבלה אין נוהג בה הכלל של מופנה. ויש להקשות שכל גזירה שוה באה בקבלה, ובכל גזירה שוה בעינן מופנה, ומהי כוונת הריטב"א. ולפי ההליכות עולם יש לבאר בפשיטות, שמאחר ואין הכרח שכל חלקי הגזירה שוה יבואו בקבלה, הרי שחידש הריטב"א שכאשר ישנה גזירה שוה שבאה בקבלה בשלמות, ואף התיבות של הגזירה שוה באו בקבלה, שוב אין נוהג בגזירה שוה זו הכלל של מופנה ואין התיבות צריכות להיות מופנים. רק כאשר ישנה קבלה על הדין של הגזירה שוה ולא על התיבות, או על התיבות ולא על הדין, או אז על החכמים לקבוע את התיבות או את הדין של הגזירה שוה, ובאופנים אלו נוהג הכלל של מופנה.

על פי יסודו של ההליכות עולם ניתן לבאר כיצד מצינו שנחלקו החכמים בענייני גזירה שוה, והביאור הוא שמאחר ולא באה הקבלה על כל פרטי הגזירה שוה וכפי שנתבאר, ממילא נשאו ונתנו החכמים בדבר כדי לפרש ולהעמיד את הגזירה שוה.

ועל כן שפיר יצדק לשון 'דרשה' לגזירה שוה, וכן לשון הברייתא 'בשלוש עשרה מדות התורה נדרשת', שכן באמת החכמים דורשים את התורה במדה זו, לפעמים בבירור התיבות בפרשיות שנמסרו בקבלה לגזירה שוה, ולפעמים בתורת דרשה ממש, בזה שמעמידים הדרשה במקומה הראוי ע"פ התיבות שקבלו בקבלה לדורשן מהדדי⁴.

אף זו היתה כוונת רבא (שבועות ו') כששייב את רבי כשדרש גזירה שוה דבהמה בהמה, וכ"כ הריטב"א:

וי"ל נהי דגמיר דבהמה בהמה לגזירה שוה, לא גמיר לאיזה ענין, ור' דלה מים בורות עמוקים למדרשי' בהא וזה ברור⁵.

והוא על הדרך שנתבאר, שרבי בא לפרש שניתן להעמיד את הדרשה שבאה בקבלה בתיבות בהמה בהמה בענין זה.

3 והוא ע"ד שביאר בספר עולת שלמה (מנחות כ"ב), וז"ל:

הגז"ש לא נתקבל מסיני אלא ללמוד הני תיבות בג"ש אבל לא נפרטו באיזה מקום הן התיבות, ולכן כי איכא פירכא אמרינן דלא נתקבלה ללמוד במקום זה אלא במקום אחר שיש בו ג"כ תיבות כאלו.

4 וכ"כ בספר קנאת סופרים לספר המצוות (הוצאת פרנקל ע' ס"ה), וז"ל:

נמצא די"ג מדות ושאר לימודים קבלנו מסיני אופניהם בכללות כדי שידונו בהן להוציא מן הכתובים מה שקבלו על פה וכן יתברר באותן דרשות להוציא הדין שנתחדשו ולא קבלום מסיני. והיינו לישנא דברייתא דר' ישמעאל י"ג מדות שהתורה נדרשת. כלומר שהיא נדרשת והולכת מחכמי הדורות כי מחכמת הכתוב שימצא בו הרמז וההוכחה על ענין המקובל וכן על מה שיצטרך לחדש במשך הזמנים.

5 ועיין בתוס' הרא"ש שם, וז"ל:

היה מקובל תיבת בהמה לגזירה שוה וטרח למצוא שתהא מופנה לג"ש.